

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsak petek ter stanejo v tiskarni prejemane za celo leto 3 gld. 50 kr., za pol leta 1 gld. 75 kr. in za četrt leta 90 kr., — po pošti prejemane pa za celo leto 4 gld., za pol leta 2 gld. in za četrt leta 1 gld. — Za prinašanje na dom v Ljubljani se plača na leto 40 kr. Naročnino prejema upravništvo v Blasnikovi tiskarni. — Oglase (insertate) vzprejemlje upravništvo, in se plača za vsako vrsto za enkrat 8 kr., za dvakrat 12 kr., za trikrat 15 kr. — Dopisi naj se pošiljajo uredništvu „Novic“.

V Ljubljani 3. junija 1892.

Politiški oddelek.

Slovenščina pri sodiščih.

Letos mine petindvajset let, od kar imamo sedanjo ustavo, v kateri je nam zagotovljena narodna enakopravnost. Kdo bi mislil, da je sedaj vendar slovenščina pri raznih uradih se tako udomačila, da se ni treba več poganjati za njene pravice. V četrt stoletja je bilo dovolj časa, da so vlade preskrbele slovenščine zmožnih uradnikov. V tako dolgem času se osebje pri uradih že jako premeni; če bi se od vsacega uradnika, ki na novo nastopi kako službo na Slovenskem zahtevalo znanje slovenščine in bi se pri avanzovanju bilo gledalo tudi na jezikovne sposobnosti, bi pri nobenem uradu slovenščine večjih uradnikov sedaj ne primanjkovalo. Žal, da se je v tem oziru vse premalo storilo. Levičarske vlade se za narodno enakopravnost niso brigale, sedanja pa tudi v tem oziru ne kaže posebne odločnosti. Izdala je sicer nekaj naredeb, ki se pa le površno izpolnjujejo.

Če obe stranki, tožnik in toženec, odločno zahtevata slovensko razsodbo in se v pravdi poslužujeta jedino slovenskega jezika, izda se še slovenska sodba. Drugače je pa, če samo tožnik vloži slovensko tožbo, zatoženec pa nemški ali pa italijanski ugovarja.

Nedavno se je v taki tožbi izdala v Ljubljani nemška vmesna razsodba. Tožnik je zahteval slovensko razsodbo, pritožil se celo pri nadsodišču v Gradcu ali vse ni nič pomagalo. Gospodje v Gradcu so sklicevajoč se na neke stare predpise odločili, da je sodišče v Ljubljani pravilno postopalo izdavi nemško vmesno razsodbo, in celo odbilo prošnjo, da bi se izdala sodba tudi v slovenščini.

V Trstu se je pa pripetil podoben slučaj. Vložila se je slovenska tožba, pri obravnavi se je pa tožnik posluževal nemščine, toženec pa italijanščine. Sodišče je izdalo slovensko razsodbo. Toženec se je pritožil in nadsodišče je razsodilo, da se ima razsodbo izdati v nemščini ali pa v italijanščini. Tožnik se je sedaj pritožil

na najvišje sodišče na Dunaji, ki je razsodilo, da je prvi sodnik pravilno postopal, ko je izdal slovensko sodbo. Če se vloži slovenska tožba, je smeti izdati pri sodiščih, pri katerih je slovenščina že v navadi, tudi slovensko razsodbo.

Ta odločitev je načelne važnosti, ali slovenskega uradovanja pa še ne bode dosti pospešila. Iz odločbe najvišjega sodišča ni razvidno, da bi pa sodišča v takih slučajih tudi morala razsojevati v slovenščini. Dokler se pa to ne zgodi, se je pa bati, da se bodo izdajale v taci slučajih le nemške ali italijanske razsodbe.

Tega se je temveč bati, ker v nekaterih pokrajinah ni slovenskih odvetnikov. Zatoženec bode vzel nemškega ali italijanskega odvetnika, ki bode gotovo zahteval nemško ali italijansko razsodbo. Da se na Koroškem in v Trstu ni že bolj vkoreninilo slovensko uradovanje, je pač mnogo krivo pomanjkanje slovenskih odvetnikov. Od nemškega ali italijanskega odvetnika ne moremo zahtevati, da bi slovenski uradoval in branil pravice našega jezika. Zaradi tega mi mislimo, da bi naši odvetniki najlepše pokazali svoje domoljubje, ko bi se naseljevali tudi v krajih, kjer je naš narodni obstanek posebno v nevarnosti. Dokler na Koroškem slovenskih odvetnikov ne bode, ne bode tudi slovenskega uradovanja, ker se ne bodo vlagale slovenske tožbe. Vse potegovanje naših poslancev je v tem slučaju zaman. Minister se na Dunaji lahko izgovarja, da pri taci sodiščih ni treba slovenskih uradnikov, ker minejo leta in leta, da se vloži kaka slovenska tožba. Nemške tožbe imajo tudi to slabo posledico, da Nemci baš na poslovanje sodišč kazoč lahko trdijo, da v dotičnih krajih ni Slovencev. Če na Koroškem tako poredkem prihajajo slovenske vloge, se tudi ni čuditi, da višji krogi naposled dobé prepričanje, da že skoro vse koroško prebivalstvo nemški zna in da se že res ne izplača, da bi se še pri koroškem polku rabila slovenščina. Res bi morda na Koroškem ali pa v Trstu slovenski odvetnik sprva malo slabše izhajal, nego kje drugje na Slovenskem, ali mi že toliko računamo domoljubje naših odvetnikov, da mislimo, da jih malo manjši zaslužek ne bode odvrčal od

tega, da se naselijo v krajih, kjer so posebno potrebni v varstvo naših narodnih pravic.

Zgoraj smo omenili, da se je graško nadsodišče sklicevalo na neke stare predpise, ko je odklonilo prošnjo za slovensko razsodbo. Tisti predpisi so vsi starejši, nego je naša ustava. Mislili bi bili, da so z vvedenjem ustave taki stari predpisi izgubili veljavo, v kolikor se z ustavo ne strinjajo. Kak jezik je bil poprej navaden pri sodiščih na Kranjskem, to pač dandanes nas jako malo briga, ustava daje obema jezikoma, slovenščini in nemščini, pri nas jednakopravnost in ne pride v poštev, ali se je poprej na Kranjskem razsojevalo v nemščini ali pa v kitajščini.

Tako postopanje graškega nadsodišča vzbuja razne pomisleke in gotovo ni v korist državi. Pomisliti je treba, da velik del avstrijskega prebivalstva se še ni sprijaznil s sedanjo ustavo. Čehi še vedno zahtevajo staro svoje državno pravo. Če uradi tako tolmačijo ustavo, kakor jo gospodje v Gradci, da zanje veljajo le one določbe, katere Slovanom niso v korist, druge pa prezirajo, potem se pač ni čuditi, če Čehi v ustavo ne dobé pravega zaupanja. Če se graško nadsodišče sklicuje na ukaze izdane pred sedanjo ustavo, potem pač tudi Čehom ni zameriti, če posegajo nazaj na svoje državno pravo.

Če sedanja ustava ni naredila konca državnopravnim težnjam, je pač krivo največ napačno tolmačenje ustave od onih, ki bi imeli dolžnost gledati, da se državni temeljni zakoni vestno in natančno izpolnujejo.

Če hoče vlada ustavi zares pridobiti veljavo in tako preprečiti, da se državnopravne težnje ne bodo vedno ponavljale, skrbi naj, da se bode ustava vestno izpolnovala. Preskrbeti pa mora, da bodo narodno enakopravnost spoštovale vsa oblastva in ne bode treba še le pritožb na višje inštanice. Če bodo avstrijski Slovani videli, da sedanja ustava dovolj varuje njih narodnost, pa se bodo že sprijaznili z njo. Da se po skoro petindvajsetletni dobi še ni priljubila vsem avstrijskim narodnostim, krivi so največ tisti faktorji, ki so imeli ustavovernosti polna usta, v dejanji so pa le delali za nemško gospodstvo nad Slovani v Avstriji.

Z Dunaja 31. maja. (Izv. dop.)

Slabe posledice mladočeške politike, ki so hoteli ministra Schönborna tožiti pred državnim sodnim dvorom, se že prikazujejo. Pri tedanji burni debati v zbornici so Mladočehi izjavili, da bodo proti sedanji vladi začeli brezpogojno opozicijo. Te izjave mladočeške so bili pač najbolj veseli levičarji. Dokler se Mladočehi niso izjavili, da hočejo za vsako ceno delati opozicijo sedanji vladi, bili so levičarji pohlevni, češ, ne smemo preveč strun napenjati, da se vlada ne sporazumi z Mladočehi in tako sestavi večino iz desničarjev. Sedaj se pa levičarjem tega ni več bati. Mladočehi vsled svojega dosedanjega postopanja ne morejo več postati vladna stranka, ako vlada ne izvrši češkega državnega prava,

kar seveda grof Taaffe storiti ne more, če bi tudi hotel. Ko bi Mladočehi sedaj odjenjali, bi zgubili vpliv pri narodu, ker so s svojimi agitacijami prebivalstvo preveč navdušili za državno pravo.

Tedaj so grofa Schönborna najbolj zagovarjali levičarji in takoj je bilo pričakovati, da bodo zahtevali za to tudi plačilo. Te dni so pa ministerstvu izročili račun. V imenu levičarskega kluba so šli k Taaffeju pl. Plener, baron Chlumecky in pa dr. Heilsberg, da so sporočili svoje zahteve in pritožbe. Kaj vse zahtevajo, ne vemo natančno, pa tudi ne, kak odgovor so dobili.

Kolikor posnemamo iz izjav nemških listov, se levičarske težnje tičejo pred vsem Bukovine, Kranjske in Češke. V Bukovini žele Nemci, da se voli kak Nemec v deželni odbor in kak liberalec imenuje za deželnega glavarja.

Neki slovenski list se je te dni izjavil, da nas Slovencev to dosti ne briga, kaj Nemci zahtevajo v deželi, v kateri sta se dvobojila grof Pace in baron Mustatza. S tem je pač dotični list le pokazal kratkovidnost nekaterih slovenskih politikov. Bukovinski dogodki so v taki zvezi s splošno avstrijsko politiko, da se mi tudi moramo nanje ozirati. Kdor malo bolje zasleduje politični tek, bode pač videl, da je znana afera v Bukovini bila večjega pomena, nego se navadno misli. Vso stvar so vprizorili Nemci sami zaradi tega, da v deželi pridejo do večje veljave in izpodkopljejo rumunski vpliv. Rumuni so konservativci in so zatorej še posebno levičarjem v želodci.

Vsakdo se še spominja, da je v dotičnem prepiru baš glasilo bukovinskih liberalnih Nemcev igralo posebno veliko vlogo. Vsa stvar je bila v zvezi z bojem mej Nemci in nenemškimi narodi v Avstriji. Nikdo naj ne misli, da vspehi Nemcev v Bukovini, ne bi škodovali nenemškim narodnostim sploh. Povekšali bi kolikor toliko nemško veljavo in levičarjem dali večji vpliv. Sploh se pa morajo v Avstriji nenemške narodnosti skupno boriti proti Nemcem, če hočejo kaj doseči in že s tega stališča nam ne more biti vse jedno, kaj se v Bukovini godi.

Po tem se je razgovarjalo o Kranjski. Levičarji so pravili, kako se zatirajo na Kranjskem Nemci in prezirajo pri imenovanjih uradnikov na Kranjskem. Kdor pozna razmere na Kranjskem, so se mu te pritožbe pač zdele smešne, ali navajale so se, da se je sploh imelo kaj pritoževati. Glavni namen teh pritožb, katere se že dolgo čujejo iz nemških krogov, je, da bi izpodrinili sedanjega deželnega predsednika. Nemci hrepené po časih, ko so še imeli večino v deželnem zboru in v vseh važnejših zastopih. Novi predsednik naj bi jim pomagal do prejšnje veljave. Tukaj pa nikdar ne smemo misliti, da gre samo za to, ker hoče morda ravno Balohov Jože postati kranjski deželni predsednik. Ta mož res dela jako za povzdigo nemštva na Kranjskem, ali toliko pa tudi lahko rečemo, da bi podobne pritožbe od kranjskih Nemcev tudi prihajale, ko bi njega ne bilo. Levici ne gre za to, kdo bode ravno deželni predsednik na Kranj-

skem, temveč le za to, da bode mož njih mišljenja, naj se že piše tako ali tako. Vodi jo le želja, da se nemštvo razširi do Adrije.

Da se je o Češki govorilo, to je čisto naravno, vsaj je tudi Schmeikal te dni rekel, da se mora v kratkem pojasniti, kako stališče naj češki Nemci zavzamejo proti vladi.

Ta nemška deputacija se najbrž tudi ni povrnila od Taaffeja, ne da bi bila kaj dosegla. Brez levičarjev vlada nima več večine in s tem mora računati tudi Taaffe. Nemške glasove bode posebno potreboval pri vrejenji valute. Pa tudi ko bi tega ne bilo, bi se težko brez levičarjev vlada pomagala. Hohenwartov klub nima več tolikega vpliva, da bi mogel vse levičarske nakane preprečiti. Levičarji so pri grofu Taaffeju tudi nekoliko omajali veljavo tega kluba. Zahtevali so baje celo, da se vlada ne sme na ta klub več toliko ozirati.

Položaj je jako nejasen in za naše poslance od dné do dné težavnejši. Kako se stvari razvijo, ne vemo, le toliko je gotovo, da dobrega v bližnji bodočnosti nimamo pričakovati.

Politični pregled.

Državni zbor. — V seji poslanske zbornice dne 25. maja nadaljevala se je razprava o valutnih predlogah. Posl. dr. Steinwender polemizuje z dr. Luegerjem in pravi, da je trditev Luegerjeva, da hočejo regulacijo valute samo sovražniki Avstrije, apel na patrijotizem. Posl. Neuwirthu odgovarjaje pravi, da bi določitev vrednosti goldinarja na 2 marki oškodila vso produkcijo avstrijsko; zagovarja določitev ažiije in priporoča, da vsi glasujejo za predlogo. Posl. Slavik naglašja, da je sedaj naša valuta dobro urejena in ni prav, če se govori o ureditvi valute, govoriti bi se temveč moralo o premembi valute. Troškovno razmerje 70:30 mej Avstrijo in Ogersko zdi se mu krivično in trdi, da mora vsaka državna polovica plačati polovico stroškov, ali še bolje plačati bi morali Nemci polovico in Ogri polovico, kajti le v jezikih teh so popisane državne note. Na sedanjih kovanih denarjih čitati je tudi naslov kralja češkega, na novih denarjih bi naj to odpalo. Pa naj vlada dela, kar hoče, in odpravi naj tudi naslov češkega kralja na novih denarjih, kraljestva češkega ne bode odpravila. Češka bo ostala, ko bodo izginile že druge države. Posl. dr. Menger govori za predloge in se mu čudno zdi, kako se morejo nekateri navduševati za papirnat denar. Posl. Süss pravi, da se ni rodil kot principijelen nasprotnik zlate valute, ampak je to postal še-le po znanstvenih preiskavah in po skušnjah. Nasproti finančnemu ministru zatrjuje, da je cena srebra stalna in da se cena zlata preminja. V Avstriji imamo dosti premalo zlata, da bi kazalo vvesti zlato veljavo. Druge države omislile so si prej zadosti zlata in še le potem premenile so svojo valuto, pri nas delamo narobe. Govornik pravi, da bodo imeli producentje in dolžniki dobiček, oni pa, ki imajo stalno plačo, imeli bodo izgubo, kajti mej krono in goldinarjem ni pravega razmerja. Posl. Leonhardi izjavlja imenom konservativnega kluba, da mora za predlogo glasovati vsakdo, kdor hoče varovati avstrijske interese. Finančni minister dr. Steinbach pač priznava, da je vrednost zlata in srebra kočljiva stvar, pod katero tiči velika nevarnost, da pa bi vsako čakanje povzročilo še večjo nevarnost. Glede srebrnih denarjev pravi, da misli pozneje izdati druge in sicer krone. Posl. dr. Vašaty pravi, da spadajo predloge, ki se tičejo denarstva, v kompetencijo deželnih zborov. Govornik

spodtika se nad tem, da se hoče na novih denarjih izpustiti naslov češkega kralja in odločno oporeka nezakonnosti, da bi se denarji kovali samo z nemškimi napisi, ker po nobenem zakonu ni nemškemu jeziku določena kaka prednost. Govornik na to razpravlja denarno vprašanje s političnega stališča in pravi, da so vsi stroški storjeni na ljubav trojni zvezi, bili nepotrebni. Niti od Italije niti od Nemčije nimamo pričakovati kakih uslug in le bati se je, da ti dve zaveznici ne postaneta osodepolni za Avstrijo. Našemu gospodarstvu je trojna zveza škodljiva in večina državljanov je proti njej. Če se ponovita l. 1848 in 1849, je dvomiti, da bi se tisti narodi vzdignili za Avstrijo. Skrbeti je torej treba, da za časa nevarnosti dosedaj vedno zvesti narodi ne prepuste države njeni usodi, temveč ji priskočijo na pomoč. Posl. Jaworski, predsednik poljskega kluba, predlaga, da naj se voli posebni odsek 48 članov in naj pretresa valutne predloge. Posl. Plener temu ugovarja in predlaga, da naj [se predloge izroče] budgetnemu odseku, kateri se naj pomnoži za 12 članov. Pri glasovanji vsprejme se Jaworskega predlog in odkloni Plenerjev. Za Jaworskega predlog glasovali so Poljaki, Mladočehi, konservativci, moravski Čehi, krščanski socijaleci, protisemitje in nekateri nemški nacijonalc, za Plenerjev predlog pa nemška levica in Coroninijev klub. — Posl. Biankini in tovariši interpelujejo ministerstvo o žalostnem političnem in gospodarskem stanju Dalmacije in zahtevajo, da se sestavi posebna komisija, ki naj preišče razmere v Dalmaciji in stavi predloge, kako bi bilo odpraviti veliko zanemarjenost, v kateri pušča to deželo avstrijska vlada že vsa tekoča stoletja.

V seji dne 27. maja odgovarja grof Taaffe na interpelacijo posl. dr. Gregorčiča zaradi postopanja tržaškega namestništva proti sokolskima društvoma v Prvačini in Ajdovščini. Minister pravi, da se društvu nista pritožili zoper odlok namestništva, temveč predložili nova pravila, ki so bila tudi potrjena. Na to se voli valutni odsek. Izmej jugoslovanskih poslancev izvolijo se poslanci: Borčič, Povše in Šuklje. Na to se prične prvo čitanje predloga posl. Kaizla in tovarišev o zakonu glede razširjenja določb v varstvo delavcev sploh in pa predloga posl. dr. Bärnreitherja in tovarišev o varstvu delavcev pri zgradbi dunajskih prometnih naprav. Oba ta predloga tičeta se varstva delavcev pri zgradbi dunajskih prometnih naprav in sicer gre posl. Kaizla predlog na to, da se naj zakon glede varstva delavcev raztegne tudi na dninarje in pomagache, posl. Bärnreitherja predlog pa gre na to, da se naj za dunajske prometne zgradbe ustanovi poseben obrten nadzornik. Predloge utemeljevali so posl. Kaizl, Bärnreither in Russ. Ko sta govorila še posl. dr. Lueger in Gessmann, bila sta oba samostalna predloga izročena obrtnemu odseku v pretresovanje z naročilom, da v štirih tednih o njih poroča. Predlog posl. Luzzatta in Burgstallerja, da je začasno sistirati pobiranje hišno-najemninskega davka v Trstu, izroči se davčnemu odseku. Posl. Beer poroča o draginjskih prikladah državnim uradnikom in v imenu budgetnega odseka predlaga, da je vkljub sklepu gosposke zbornice, da je dovoliti le 500.000 gld., in vkljub odločnemu nasprotstvu finančnega ministra, ostati pri starem sklepu storjenem v poslanski zbornici in dovoliti 1 milijon goldinarjev. Vnela se je živahna debata, katere se je vdeležilo več poslancev, ki so pa vsi zagovarjali uradnike in predlog budgetnega odseka. Tudi finančni minister se je še oglasil in pobijal predlog, ki je bil pa vkljub temu vsprejet. — Da gosposka zbornica predlogu ne bo pritrčila, je gotovo, in razdelilo se bode [navzlic] prizadevanju poslanske zbornice le $\frac{1}{2}$ milijona goldinarjev med uradnike. — Posl. Biankini interpeluje ministerskega predsednika zaradi izseljevanja Dalmatincev in Istrijanov v Ameriko in Avstralijo.

Položaj. — Staročeh Braf je v nedeljo na nekem shodu govoril o položaji. Rekel je, da je sedaj pač jasno, da Mlado-